

Til Kunnskapsdepartementet
Fra NHO Byggenæringen

Vår dato: 20.12.2024
Vår referanse: Guro Hauge

Innspill til statsbudsjettet 2026

NHO Byggenæringen er en paraplyorganisasjon for byggherrer, entreprenører, industri og håndverksbedrifter. Bygg- og anleggsgagnene står for ca. 11 500 av nåværende løpende lærekontrakter, og er det største programområdet målt i antall lærekontrakter.

Framskrivningene til SSB sier at vi vil mangle 90 000 fagarbeidere i 2035. Bygg- og anleggsgagnene er blant de fagnene der behovet vil være størst.

I NHOs kompetansebarometer for 2024 svarer nærmere 75 prosent av bedriftene i NHO Byggenæringen at de i stor eller noen grad har et udekket kompetansebehov innenfor håndverksfagnene. Hele sju av ti bedrifter har ikke klart å rekruttere ønsket kompetanse. Vi har allerede mangel på fagarbeidere, derfor er det særlig viktig at budsjettet for 2026 prioriterer tiltak som satser på et godt utbredt skoletilbud og kvalitet i utdanningen, slik at enda flere ungdommer og voksne velger byggfag og fullfører fram til sluttkompetanse.

NHO Byggenæringen ønsker med dette å gi Kunnskapsdepartementet følgende innspill til arbeidet med statsbudsjettet 2026:

1. Fullføring og kvalifisering fram til fag- og svennebrev

I 2024/25 har vi erfart at fylkene, som følge av stramme budsjetter og fallende ungdomskull, legger ned skoler og kutter i utdanningstilbud. Dette rammer særlig bedrifter som har behov for lærlinger og fagarbeidere innenfor mindre håndverksfag, som taktekker, betongfag, murer, blikkenslager, maler og anleggsgartner. Selv om dette er mindre fag, er de sentrale i de fleste byggeprosesser. Vi vil trenge kvalifiserte murere og betongfagarbeidere også i framtiden. Situasjonen vil vi beskrive som alvorlig. Nåværende prioritering av innretning av skoletilbudet gjør at denne fagkompetansen i noen deler av landet allerede er svært vanskelig å rekruttere.

NHO Byggenæringen opplever at innstramningene vi nå ser ved redusert tilbud går utover kvaliteten i utdanningen og reduserer antall lærlinger i fagnene. Yrkesfaglig utdanning er et delt ansvar mellom virksomhetene og fylkeskommunene. Flere fylkeskommuner utvide bruken av alternative opplæringsløp, som 1+3 år eller 0+4 år, med mindre tid på skole og mer tid i bedrift.

NHO Byggenæringen er positive til at mulighetsrommet for fleksibilitet utnyttes. Vi ser særlig i distriktene at alternative løp fungerer godt, da med få elever og godt etablert samarbeid mellom skole og bedrift. Men vi ser ikke at det er en god løsning at alternative løp skal brukes som erstatning for ordinært skoletilbud i sentrale strøk, der man har nok elever til å fylle kombinasjonsklasser. Hovedmodellen for yrkesfaglig opplæring må fortsatt være 2 år i skole og 2 år i bedrift.

Ved bred bruk av alternative løp lempes mer av ansvaret og kostnadene ved utdanningen over på bedriftene. For mindre bedrifter, som gjerne bare kan følge opp én lærling av gangen, medfører et 0-4 år eller 1-3 år opplæringsløp at en læreplass bindes opp i lengre tid enn ved et 2+2 år løp. Konsekvensen er færre tilgjengelige læreplasser og dermed færre utdannede fagarbeidere årlig. Bedriftene rapporterer også at elevene modnes betraktelig i løpet av de to første årene på skole, og at det kan være utfordrende for noen elever å gå rett ut i lære, noe som kan gjenspeiles ved høyere strykprosent i utdanningsløp med mer tid i bedrift.

NHO Byggenæringen har forståelse for at man i fremtiden må se på innretning av yrkesfaglig opplæring. Men vi trenger løsninger som opprettholder kvaliteten i opplæringen, fremmer økt fullføring i videregående skole og sørger for maksimalt antall tilgjengelige læreplasser til enhver tid.

NHO Byggenæringen ønsker å bidra til gode fremtidige modeller for yrkesfaglig opplæring. Men det kan ikke være slik at ungdom i fremtiden kun får gå på skole hvis de velger et av de store fagene. Uten tiltak nå vil kompetansegapet og mangelen på fagarbeidere bare bli større i årene som kommer. NHO Byggenæringen mener regjeringen må etablere finansieringsordninger for opprettelse av skoletilbud innenfor mindre fag, slik at ungdom fortsatt kan velge yrkesfag og gå de første årene av videregående på skole.

NHO Byggenæringen foreslår:

- At det i 2025 opprettes en nasjonal pott på 50 millioner kroner i søkbare midler til fylkeskommunene for opprettelse av Vg2-tilbud innenfor mindre håndverksfag. Midlene bør forvaltes av Utdanningsdirektoratet, med krav til samarbeidsavtale med lokalt arbeidsliv om opplæring og læreplassgaranti tilsvarende tilgjengelige plasser. Målet må være å opprette og drifte Vg2-tilbud for en større del av tilbudsviften innenfor byggfagene.

Fylkene bør få kompensert hele eller deler av kostnadene forbundet med denne typen utdanning gjennom en ordning. Bransjeprogrammene kan være inspirasjon til utarbeidelse av modellen. NHO Byggenæringen foreslår at bygg- og anleggsgagnene prioriteres i starten av ordningen, men at den etter hvert utvides til flere programområder.

2. Indeksregulering av lærlingtilskuddet

Det er et viktig prinsipp at lærlingtilskuddet tilsvarer den årlige kostnaden ved en elevplass på videregående skole. Bygge- og anleggsgagnen er i en utfordrende situasjon med lavere aktivitet, men det er stor vilje til å opprettholde inntaket av lærlinger, slik at vi er rustet for å ta igjen etterslepet i boligbyggingen når tidene endrer seg.

NHO Byggenæringen foreslår:

- At lærlingtilskuddet i 2026 fullt ut indeksreguleres og økes slik at det tilsvarer verdien av en yrkesfaglig skoleplass. Dette er særlig viktig i nåværende markedssituasjon for bygge- og anleggsgagnen.

3. Utstyr for mer praktisk læring i grunnskolen

I 2024 la regjeringen fram Stortingsmelding 34: En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.-10. trinn. Sløyd er et viktig fag for å utvikle praktiske ferdigheter, hvor ungdommer kan erfare nye interesser og talenter. Alle skoleelever bør ha tilbud om et verksted, hvor de kan utforske sine praktiske ferdigheter og som muliggjøre praksisretting av undervisning i større grad enn i dag.

NHO Byggenæringen mener:

- Det er viktig at ambisjonene i Meld. St. 34 (2023-2024) følges opp med midler som muliggjør at flere skoler kan etablere sløydssaler og verksteder for praktisk læring. Etterslepet er stort. Her trengs det et krafttak av en satsing, og bevilgningene i 2026 bør økes til 600 millioner kroner.

4. Deling av utstyr som alternativ

NHO Byggenæringen har tidligere foreslått flere løsninger for utstyrsangel i videregående skole, som også kan tilgjengeliggjøres for praksisretting av undervisning i grunnskolen. Dette kan være aktuelt der man har lang reisevei til videregående skoler eller mangler arealer for nye verksteder.

En løsning vi gjerne gjentar, er deling av undervisningsmateriell mellom skoler, for eksempel ved hjelp av en trailer/lastebil med utstyr. For å sikre kompetansen på utstyret, kan lærere kjøre traileren og undervise i utstyret samt holde det ved like. Når det gjelder finansiering, bør det settes av en pott søkbare midler i statsbudsjettet, forvaltet av Utdanningsdirektoratet. Skoleeiere, dvs. fylker og kommuner, kan sammen søke om midler. Lærerne kan være ansatt i et fylke eller en kommune med hovedansvar. Kriterier for utdeling av midler kan være samarbeidsavtale mellom kommune, fylkeskommune og næringslivet, begrunnet i regionalt og lokalt kompetansebehov.

NHO Byggenæringen foreslår:

- At det i statsbudsjettet for 2026 settes av 20 millioner til pilotprosjekt for utstyrsdeling mellom skoler, som fylkene kan søke på.

5. Flere plasser til fagskolene

NHOs kompetansebarometer har vist at fagskoleutdanning er det utdanningsnivået hvor bedriftene mangler flest folk. Det er helt nødvendig for å tette kompetansegapet at regjeringen sikrer vekst i fagskolesektoren. For byggenæringen er det svært viktig at de som har fullført en fagutdanning har mulighet for videre utdanning med basis i fagutdanningen. Høyere yrkesfaglige utdanning er tilpasset dette. NHO Byggenæringen mener:

- Det er viktig å fortsette opptrapping av antallet fagskoleplasser og følge målet med 1000 nye plasser årlig.

Med vennlig hilsen

Guro Hauge
Direktør for samfunnspolitikk og bærekraft
NHO Byggenæringen